

ovdje ističem samo one misli koje se tiču pogleda na jedinstvo Crkve. Već je rečeno da papa za njega nije ujedinjujući faktor jedinstva, nego ista vjera i općenje u svetim tajnama. On jedinstvo Crkve promatra kao euharistijski plod iznutra jer ističe da Crkva nije monarhija, nego kolegijalno zajedništvo mnogih biskupa. Zato zajednička euharistija ne smije biti sredstvo za postizanje jedinstva, nego plod i kruna dostignutog jedinstva (str. 295). Za papinu ulogu u kontekstu jedinstva ipak kaže, da bi pravoslavnici bili voljni da mu ustupe ne samo počasno prvenstvo nego sveobuhvatno apostolsko staranje; ne samo pravo da prima sve apelacije za pomoć svega kršćanskog svijeta nego i da preuzima inicijativu u traženju načina da se zacijele krize i sukobi koji nastaju među kršćanima. Voljni su njegovu službu sagledati u smislu pastirske a ne juridičke službe, kojom bi ohrabrio, a ne primoravao, više savjetovao, nego li prisiljavao (str. 301), ističe autor knjige.

Njegov pristup svakako zavrjeduje našu pozornost. Autor pripada rijetkim teolozima s istoka koji dolazi sa zapada, koji dobro pozna zapadni sklop razmišljanja i koji je otvoren za jedinstvo Crkve, koji ne pripisuje isključivu krivnju za raskol samo zapadnjacima, koji u tolikim razlikama otkriva temeljno jedinstvo vjere. U tom duhu preporučujem knjigu za studij na putu

zbližavanja dviju Crkava, a posebno poglavlje o svetim tajnama, str. 261-282.

Niko Ikić

Sociološka knjiga o tri monoteističke religije u BiH

Zilka SPAHIĆ-ŠILJAK i Dino ABAZOVIĆ (ur.): *Monoteističko suglasje - uvod u judaizam, kršćanstvo i islam*, RABIC, Sarajevo, 2009., 164 str.

Knjiga *Monoteističko suglasje - uvod u judaizam, kršćanstvo i islam* dio je traganja za građom o religijama, namijenjena učenicima državnih škola u Bosni i Hercegovini, koja ide dalje od osnovnih informacija što ih dobivaju u konfesionalnom školskom vjeronauku. U Predgovoru autori najavljuju da knjigu priređuju kao "dobro štivo za nastavnike/ce i učenike/učenicice ali i širu javnost... Knjiga je orijentirana k stjecanju temeljnih znanja o monoteističkim religijama i upoznavanju etičkih vrijednosti. Riječ je o naučno utemeljenoj raspravi o religijama u Bosni i Hercegovini "kao utjecajnim faktorima u društvenom životu". Ističu potrebu međusobnog poznavanja sugovornika u dijalogu i nadaju se da će ova knjiga tome pridonositi. Njome ne žele potisnuti školski vjeronauk koji predaju diplomirani teolozi učenicima vla-

stite konfesije, nego doprinosti “samosvjesnom i plodotvornom dijalogu između pripadnika/ca monoteističkih religija, ali i drugih koji ne pripadaju ovim religijskim tradicijama”. Iako priznaju da je knjiga plod timskog rada, glavni redaktori su dr. Zilka Spahić-Šiljak i dr. Dino Abazović. Zilka Spahić-Šiljak diplomirala je teologiju na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu i doktorirala iz religiologije temom *Žene, religija i politika. Analiza utjecaja interpretativnog religijskog nasljeđa judaizma, kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu i politici u BiH* (knjiga izdana u Sarajevu 2007.) Dino Abazović diplomirao je sociologiju u Sarajevu i doktorirao sociologiju religije temom *Bosanskohercegovački muslimani između sekularizacije i desekularizacije* (veljača 2009). Odabir tema plod je timskog rada i niza seminara o novom školskom predmetu “kultura religije” koji bi učenike trebao uvesti u etičke i socijalne vrijednosti u vjeri Židova, katolika, pravoslavaca i muslimana te ih pripravlja za odgovorno življenje i djelovanje u multireligijskoj sredini. U Predgovoru autori najavljuju da je na temelju tih tekstova priređen udžbenik *Kultura religija* kao skup metodskih jedinica prikladnih za izvođenje razredne nastave. Dok ovo pišem, nisam imao prigodu provjeriti jesu li tri didaktičarke prilikom pojednostavljenja i prerade građe ponešto važno

izostavile ili čak iskrivile.

Za razliku od školskih udžbenika u vrijeme socijalizma, u kojima je religija bila predstavljena kao nepoželjna posljedica “zaostalog” nazora na svijet, ovi autori svjež pristup religiji, religijskim zajednicama i crkvama izvrsno otvaraju prvim poglavljem “Zajedništvo kao načelo religija” (str. 3-44). Ono obuhvaća podnaslove: nastanak i razvoj židovstva, kršćanstva i islama, blagdani i slavlja kao potvrda slavljenja zajedništva, obredi zajedništva i predstava raja u različitim religijama. U drugom poglavlju, “Etika - dobročinstvo religije” (45-80), velika pozornost posvećena je moralnom kodeksu u Deset zapovijedi ili dekalogu, zatim “Zakonu razmjernje odmazde” (lex talionis) te projektu o svjetskoj etici kao uvjetu za stvaranje pravednog svjetskog poretka. Za razliku od konfesionalnog školskog vjeronauka u kojem učenici stupnjevito obrađuju građu iz vlastite vjere i uče konstruktivno živjeti unutar svoje zajednice, ova knjiga u trećem poglavlju prikazuje religije u odnosu na druge: “Mir, nenasilje i mjesto za drugoga” (81-98). Tu se govori o miru i nenasilju prema Starom zavjetu, Novom zavjetu i Kur'anu. Zatim su čitatelji motivirani da upoznaju identitet “drukčijega” koji nije opasnost nego bogatstvo za građansku zajednicu. Veoma potrebnim i korisnim nastavnicima, učenicima i drugim mogućim čitateljima ove knjige sm-

atram poglavlje: “Porodica i religija” (99-126). Tu su predstavljeni uobičajeni vjerski obredi Židova, katolika, pravoslavaca i muslimana prigodom rođenja djeteta, sklapanja braka i ukopa vjernika. U predstavljanju uloge žena prema židovstvu, kršćanstvu i islamu skrenuta je pozornost na negativan utjecaj kulture u patrijarhalnim društvima, dok svete knjige pripisuju jednako dostojanstvo i šanse ženama i muškarcima u obitelji i društvu. Protumačeno je zašto službeni teolozi i vjerski poglavari ne preporučaju mješovite brakove, ali je objašnjena pravna procedura za takav brak katolika i nekršćanina. Najkraće je peto poglavlje: “Religija - država - društvo” (127-138) u kojem je izvrsno protumačen europski model slobodne religije u demokratskom društvu, uz rastavu religijskih zajednica od države, ali bez simpatiziranja za sekularistički tip države u kojem bi svako “miješanje” teologa i vjerskih poglavara u društvena i politička pitanja bilo tretirano kao nezakonito. Srednjoškolcima koji uče književnost i povijest umjetnosti i njihovim nastavnicima može služiti kao dopunska građa šesto poglavlje: “Kulturni doprinos religija arhitekturi, slikarstvu i glazbi” (139-156). Uz tekst o značajnim sakralnim građevinama i umjetničkim djelima, koja su inspirirana vjerom tvoraca ili onih kojima su ona namijenjena, donesene su i slike po kojima će čitatelji lakše pamtiti građu.

Želeći privući pozornost čitatelja na izvore, autori su tokom izlaganja u odvojenom stupcu na lijevoj ili desnoj strani pojedinog lista knjige donijeli brojne citate ili napomene kojima osvjetljaju izloženu građu. U “Bibliografiji” su navedeni osnovni naslovi djela i članaka na engleskom i njemačkom te na “našim” jezicima. Navedena je također 21 elektronička adresa i deset naslova filmova s pozitivnim pristupom religijskim događajima i osobama.

Djelatnici OSCE u BiH organizirali su 23. i 24. listopada 2008. u Sarajevu predstavljanje knjige *Toledska vodeća načela za poučavanje o religiji* koju je njihov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) priredio tijekom 2007. Na seminar su pozvali predstavnike Ministarstava prosvjete, vjerskih zajednica, nastavnike predmeta “kultura religija” i neke vjeroučitelje. Predstavljajući su bili neki od priređivača tog europskog dokumenta koji nisu znali za kontroverznu procjenu već uvedenog predmeta “kulture religija” u Federaciji i Republici Srpskoj. Prisutni vjeroučitelji i teolozi žalili su se da neki od predavača kao ateisti ili agnosticima na tim satovima vjeru izruguju te da su podaci o pojedinim konfesijama netočni. Razvila se oštra rasprava o smislu, sadržaju i predavačima toga predmeta jer su se delegati vjerskih poglavara žalili da se time želi istisnuti konfesionalni vjeronauk. Ako se taj predmet

bude predavao po ovoj i sličnim knjigama i ako nastavnici budu s poštovanjem pristupali vjeri svojih učenika i sugrađana, predmet će donositi nužne informacije o vjeri “drugih”, jer je *premalno ono što već postoji u vjeronaučnim udžbenicima* za muslimanske učenike o kršćanstvu i židovstvu te za kršćanske učenike o židovstvu i islamu. Kao katolički teolog, tiskanje ove knjige i uvođenje predmeta “kultura religija” - ako ga budu predavali diplomirani teolozi ili sociolozi religije i po knjigama sličnim ovoj - smatram veoma korisnim i dobrodošlim u društvenim prilikama Bosne i Hercegovine. Svim srcem podržavam konfesionalni vjeronauk u državnim školama jer roditelji u demokratskoj državi i pluralnom društvu imaju pravo odgajati svoju djecu u vlastitoj vjeri s pomoću državnog obrazovnog sustava koji uzdržavaju porezom od svojega rada. Međutim, u multireligijskim zemljama, kao što je BiH, konfesionalni školski vjeronauk ne može pružati dostatnu građu o vjeri i kulturi “drugih”. Ova knjiga to omogućuje, a uz to će biti nužno pomagalo nastavnicima povijesti, filozofije, sociologije, književnosti i umjetnosti koji u svojim predmetima moraju doticati i religijske elemente iz prošlosti i sadašnjosti, ne samo “svoga naroda” nego i drugih.

S užitkom sam pročitao građu prije tiskanja te iznio svoje pozitivno mišljenje, ali i upozorio na

neke pogreške u dijelovima o judaizmu i kršćanstvu, posebno katolicizmu, te predložio ispravke. Autori su to uvažili.

Mato Zovkić

Da se ne zaboravi

Niko LUBURIĆ, *Da se ne zaboravi: glazbena izvješća iz Sarajeva (1997. - 2007.)*, HKD Napredak, Sarajevo, 2008. 236 str.

Početak 2008. god. pojavila se vrlo zanimljiva knjiga prof. don Nikke Luburića s naslovom *Da se ne zaboravi: Glazbena izvješća iz Sarajeva (1997.-2007.)*. Može se na neki način reći da je to svojevrsna autobiografija jer u njoj pisac govori o svim svojim glazbenim angažiranjima u razdoblju od 1997. do 2007. god., bilo da prati druge glazbene ostvaraje, bilo da donosi nešto što je sam priredio sa svojim zborovima, poglavito zborovima Vrhbosanske katoličke teologije u Sarajevu. Čitatelj vidi u svakom djeliću teksta te knjige autora koji je zaokupljen glazbenim životom u Sarajevu i drugdje, a posebno u Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji. Njemu je stalo da se pjesmom i pjevanjem pobijedi rat i svako drugo zlo. Stoga se neobično, gotovo dušom djeteta, raduje svakom tonu, zvuku, glasu pa gdje god da se pojavi, ali da veliča ljepotu, smisao i daje radost. On ovim svojim stilom